

POJAVA ČOVJEKA NA ZEMLJI (II)*

Berard Barčić

Neandertalac

Godine 1856. nađen je u dolini Neandertal u Njemačkoj fosilni kostur čovjeka. Po mjestu nalaza nazvali su ga Čovjek iz Neandertala (*Homo neandertalensis*), Neandertalac. Poslije su nađeni fosilni ostaci čovjeka istog tipa i u drugim krajevima svijeta (Europa, Azija, Afrika); među njih spada i naš Krapinski čovjek. Neandertalac predstavlja čitavu jednu rasu, veoma raširenu u svoje doba, zvanu neandertalskom rasom.

Kako je izgledao Neandertalac? Kostur Neandertalca pokazivao je neka primitivna obilježja: lubanja je izdužena, čelo nisko i koso, istaknuti nadočni rubovi, donja čeljust bez istaknute brade, kosti masivne. Ta su obilježja bila evolucionistima povod i dokaz da se čovjek razvio od majmuna i da Neandertalac predstavlja jednu kariku u tom razvojnem lancu. »Početkom dvadesetog stoljeća znanstvenici su smještali čovjeka iz Neandertala po sredini, u razvojnem stablu, između čimpanze i suvremenog čovjeka, ali daljnja istraživanja pobila su ovo mišljenje. Iako je bio zdepast i surova izgleda, čovjek iz Neandertala bio je uski srodnik suvremenog čovjeka.«³⁰ Danas su znanstvenici jednodušni u tome da je Neandertalac *Homo sapiens* kao i suvremeni čovjek. Ipak za evolucioniste Neandertalac predstavlja zagonetku kako je razvoj čovjeka išao do ovog stupnja. Tako već više puta spominjana evolucionistkinja L. Aiello kaže: »Točan smještaj čovjeka iz Neandertala u evoluciji ostaje i dalje zagonetkom, nadasve zbog toga što nisu nađeni fosili izvan Evrope i jugozapadne Azije koji bi pokazivali njegove tipične oznake. Izgledalo bi da je čovjek iz Neandertala radije oblik *Homo sapiens* koji je živio u ovim krajevima u vrijeme dviju posljednjih, najvažnijih faza ledenog doba.«³¹

Ovdje smatram potrebnim osvrnuti se na fosilni oblik čovjeka koji je g. 1959. otkrio engleski antropolog dr. Louis Leakey sa svojom ženom Mery u Oldowayskom klancu u Tanzaniji (Afrika), što sam već pripomenuo kada je bilo govora o australopitecima. Radi se gotovo o čitavoj lubanji, ali u komadima. Leakey je nazvao ovaj oblik *Zinjanthropus boisei* (*Zinj*: staroegipatska riječ kojom se označavala istočna Afrika; *boisei*: odnosi se na osobu koja je finansirala istraživanja). U novije vrijeme dali su mu ime *Australopithecus boisei*. Starost mu je procijenio na 1,700.000 godina. Međutim, taj broj nije siguran jer sam Leakey priznaje »da je ispitivanje s kalijem-argonom bilo primijenjeno za određivanje dobi sloja a ne za dob lubanje.«³² Prema mišljenju znanstvenika *Zinjanthropus* je suvremenik *Homo habilisa*. Ove »dviije

* Prvi dio ove radnje objavljen je u *Crkvi u svijetu*, br. 2—3/1991, str. 207—214.

³⁰ L. Aiello, nav. dj., str. 74.

³¹ *Ib.*, str. 75.

³² Patrik O'Connell, nav. dj., str. 123.

vrste (druga vrsta je Pre-Zinjanthropus, čije je fosilne ostatke: čeljust s 13 zubi, kosti lubanje, nekoliko kostiju nogu i pristiju, otkrio sin Louisa Leakeya dr. Jonathan ispod fosilnih ostataka *Zinjanthropusa boisei*, opaska moja) živjele su jedna pored druge kroz dugo vremena. Ali *Zinjanthropus boisei* imao je već od početka obilježja koja su slijedila drugačiju razvojnu liniju od one koja je dovela do suvremenog čovjeka. Bića ove vrste imala su zdepastu i masivnu tjelesnu građu, čeljust masivnu sa zubima koji su usput bili usmjereni za žvakanje korijenja i drugih biljaka, guste nadočne izbočine.«³³

Što nam govore ova obilježja *Zinjanthropusa*? Da su to tipična obilježja čovjeka iz Neandertala. To nam dopušta zaključiti da se u slučaju *Zinjanthropus boisei* ne radi o novoj vrsti nego o primjerku čovjeka neandertalske rase. To neizravno potvrđuje i sam dr. L. Leakey kada kaže da su u istom Oldowayskom klancu nađeni i fosilni ostaci Neandertalca i oruđe iz paleolitika. Tog je mišljenja i Patrik O'Connell: »i budući da je sloj u kome su bila nađena dva fosila (*Zinjanthropus boisei* i Pre-Zinjanthropus, opaska moja) bio nanesen velikom poplavom, pravo je zaključiti da su, bilo *Zinjanthropus* bilo Pre-Zinjanthropus, pripadali neandertalskoj rasi.«³⁴ A budući da su i *Homo habilis* i *Homo erectus* bili suvremenici *Zinjanthropusa*, opravdano je zaključiti da su i oni samo primjerci čovjeka neandertalske rase, dosljedno da su i oni *Homo sapiens*.

Nema, dakle, nikakvog sigurnog znanstvenog dokaza o razvoju čovjeka kako tvrde evolucionisti. U vezi s time talijanski antropolog Roberto Fondi (1943) kaže: »Evolucionisti vjeruju da rod ljudski i čovjekoliki majmuni potječu od predaka sa zajedničkim obilježjima koji su živjeli u kenozoiku. Ali od takovih pretpostavljenih ljudi-životinja nije nikada bio nađen nijedan sigurni fosilni primjerak. Osim toga paleontološka dokumentacija, koja nam je na raspolaganju, daleko je od toga da nam dade onaj postupni redosljed od poluživotinjskih oblika do suvremenog čovječanstva, za čovjeka se dogodilo ono isto kao i za konje i za sve ostale unutarporodične 'filetske linije', što ih pozna paleontologija, koje — u početku jednostavne i jednosmjerne — poslije su se sve više usitnile i komplicirale u 'grmove' usporednih grana i odijelili jedni od drugih. Ideju o potpunom evolutivnom razvoju naše vrste od stvorenja kao što je *Australopitek*, preko *Pitekanropa*, *Sinantropa* i *Neandertalca*, mora se smatrati kao posve neutemeljena i valja je odlučno odbaciti. Čovjek nije najnovija karika dugog razvojnog lanca nego, naprotiv, predstavlja takson koji postoji u biti nepromijenjen barem od početka kvartara. Polazeći od najdubljih kvartalnih slojeva, mi se sučeljavamo s raznim granama viših primata koji se mogu, više-manje, jasno svrstati u četiri sustavne skupine: *Australopiteci* (. . .), *Arhantropi* ili *Pitekantropi* (danas ih više ne smatraju ljudima-majmunima nego autentičnim ljudima, premda ih smatraju različitim vrstama od naše: *Homo erectus*). *Paleantropi* ili *Neandertalci* (ni njih također više ne smatraju poluživotinj-

³³ Il Tempo: ib.

³⁴ Patrik O'Connell. nav. dj., str. 123—124.

skim ljudima nego ljudima kao i mi iako pripadaju rasi koja se ugasila za vrijeme zadnjeg ledenog doba: *Homo sapiens neandertalensis*) i Neantropi ili ljudi suvremenog tipa (*Homo sapiens sapiens*). Ovu činjenicu ovako ističe francuska antropologinja E. Genet-Vercin: '...svaka naknadna linija ljudskog grma ima veliku starost. Prema mojem mišljenju bila bi velika zabluda vjerovati da se filogeneza ostvarila izravno iz Neandertalca do suvremenog čovjeka. To bi značilo ponoviti poznatu pogrešku s konjima (Equidae),³⁵ ali nešto kao stotinu godina poslije, što je strašno!' Osim toga postoji jedan drugi element od temeljne važnosti kojemu često nije dano pravo značenje a na kojemu se Genet-Vercin ... zaustavlja sa stanovitom zabrinutošću. *Na razini posve morfološko i anatomsko-komparativnoj, 'najprimitivniji' — ili manje 'razvijen' — među svim hominidima proizlazi da je upravo suvremeni čovjek!* Stoga se nalaze u veoma nesigurnoj situaciji koji vjeruju da je *Homo sapiens sapiens* potekao od *Homo erectusa* ili čak od Australopiteka; svi oblici koji vidno proizlaze specijaliziraniji i diferenciraniji od našeg oblika.«³⁶

U potvrdu toga stoji i stratigrafski redoslijed fosilnih ljudi suvremenog izgleda. Naime, takvi su oblici nađeni u mnogo starijim slojevima od onih u kojima su nađeni oblici s primitivnim obilježjima. Među takve spadaju fosilni nalazi u Kanamu Kanjari, Oldowayu (Afrika), Swanscombeu (Engleska), Fontéchevadeu (Francuska, 1947) i još neki drugi. Za fosilne nalaze iz Kanjere ustanovljeno je da potječu, u najmanju ruku, iz srednjeg diluvija, a neki smatraju iz donjeg diluvija. Za nalaz iz Kanama znanstvenici se općenito slažu da potječe iz donjeg diluvija. I nalaz iz Fontéchevade je rječit dokaz da Neandertalac nije čovjek u procesu razvoja (evolucije), odnosno da on nije predak čovjeka koji je živio prije njega, a ima izgled suvremenog čovjeka. »Špilja Fontéchevade je najljepši primjer stratigrafske špilje što postoji u Evropi. Ona pokazuje fosile... raznih obitelji ili rasa u redoslijedu kako su došli u Evropu. Najstariji fosili, tj. fosili čovjeka iz Fontéchevade, slični mnogo više suvremenom čovjeku; odmah iza toga došao je čovjek iz Neandertala sa svojim istaknutim osobinama; iznad njega je aluvijalni nanos zemlje, što ga je, vjerojatno, deponirao diluvij, koji ne sadrži nikakve fosilne rukotvorine.«³⁷ Ali ovi nalazi, čovjeka suvremenog izgleda, »zbog činjenice da se nisu prilagođavali evolucionističkoj dogmi, samo su se rijetko ozbiljno uzimali u obzir, dočim u većini slučajeva bili su pokopani sa sumnjivim predrasudama ili čak ignorirani.«³⁸

³⁵ Konji (Equidae) bili su (a za neke su još i danas) »paradni konji« evolucije. Danas su, međutim, općenito takozvane »filetske linije« napuštene jer paleontologija ne pruža za to dovoljno dokaza; naprotiv, ona nas upućuje da su i kod konja pojedini rodovi nastali eksplozivno i razvijali se paralelno bez međusobne filetske veze. Stoga R. Fondi kaže da se iz svega što je do danas rečeno i napisano o konjima (Equidae) može izvesti samo jedan zaključak: »tj. da su takozvane 'ortogenetske linije' mnogo manje realne nego što se općenito vjeruje« (R. Fondi, nav. dj., str. 284).

³⁶ R. Fondi, nav. dj., str. 286—287.

³⁷ Patrik O'Connell, nav. dj., str. 54.

³⁸ R. Fondi, nav. dj., str. 288.

»Propagandne ilustracije koje inzistiraju na tome da prikažu — još danas! — čovjeka iz Neandertala kao poluživotinjskog (hod pognut, noge savijene, pogled istaknut naprijed, obilna dlakavost po čitavom tijelu) lišene su svakog realnog temelja (...). No rekonstrukcije Neandertalaca u potpunosti su opravdale ove fantazije, proizašle iz evolucionističkih predrasuda i pokazale su iznad svake sumnje da je čovjek iz Neandertala u biti čovjek kao i mi, *Homo sapiens*. Neandertalska obilježja nalaze se, djelomično, u veoma staroj čeljusti iz Mauera (iz donjeg kvartara) i, ponekad, kod ljudi našeg vremena. Ako neka od ovih obilježja, kao što je nedostatak izbočine brade... izgledaju 'primitivna', ona su nadoknađena drugim 'razvijenim' obilježjima, kao što je znatan moždanski obujam, koji je, u prosjeku, nadvisivao za oko 100 cm³ obujam suvremenih ljudi.«³⁹ Tako, npr., kapacitet lubanje Neandertalca iz La Chapelle-aux-Saïts iznosi 1.626 cm³, čime nadmašuje *Homo sapiens cromagnensis*; po čemu je on i »hipermoderan«, a u isto vrijeme ima i najbridovitiju lubanju.

Paleontologija nam pokazuje da usporedno s neandertalskom rasom živi i rasa koja pokazuje mješavinu obilježja Neandertalca i suvremenog čovjeka. Takvi su fosilni nalazi (lubanja) iz Gibraltara, Ehringsdorfa (Njemačka), Sacco pastorea (Italija), Steinheima (Njemačka), brda Karmel (Palestina), Broken Hilla (Afrika). »Ti 'međuoblici'... lako su protumačivi kao primjer međusobnog križanja između dviju rasa, ili ljudi suvremenog tipa koji su se specijalizirali u neandertalskom smjeru, ili kao Neandertalci koji su se spremali vratiti u 'moderne' oblik.«⁴⁰ U svakom slučaju, vidi se da primitivna obilježja kod fosilnih ljudi nisu primarne nego sekundarne naravi, nastale tijekom vremena djelovanjem klimatskih i drugih faktora ali i međusobnim križanjem dviju rasa.

Koliko god, dakle, kostur Neandertalca pokazuje neka primitivna obilježja, ona ne umanjuju njegovu psihičku (duševnu) sposobnost. Stoga kaže Bernard Vandermeersch, profesor paleontologije na Sveučilištu u Bodeauxu: »A vjerojatno je ipak da nam kostur ne može dati informacije o sposobnostima tih europskih prastanovnika.«⁴¹ Ali ima slučajeva da i same kosti fosilnog čovjeka, za koje se smatralo da ne postoje, pobijaju, naknadnim nalazom, mišljenje evolucionista o postupnom razvoju čovjeka iz životinjskog (majmunskog) oblika. Tako je i u pitanju govora Neandertalca. Prije su evolucionisti držali da Neandertalac nije posjedovao sposobnost govora, jer nije imao jezične kosti koja se nalazi kod suvre-

³⁹ Ibid. — God. 1971. susreo sam u planinskim krajevima Anda u Kolumbiji vrlo inteligentnu ženu koja se po svom vanjskom izgledu lubanje toliko razlikovala od suvremenog čovjeka da bi je evolucionisti, kada bi je našli fosiliziranu, označili čak kao poseban rod čovjeka.

⁴⁰ Ibid., str. 289. — Možda se na ovo križanje rasa odnose riječi iz Biblije: »U ona su vremena — a i kasnije — na Zemlji bili Nefili, kad su Božji sinovi općili s ljudskim kćerima pa im one rađale djecu To su oni od starine po snazi glasoviti ljudi« (Post 6, 4). »Sinovi Božji«: možda potomci Abelovi? Vulgata prevodi »Nefili« s *gigantes* (divovi). Tako i talijanski i njemački prijevodi.

⁴¹ Rada Vnuk: Iz razgovora s Bernardom Vandermeerschom, u *Panorami* od 16. IX. 1989, str. 15. pod naslovom: I Neandertalci su bili Evropejci.

menog čovjeka. Međutim, najnoviji nalazi oborili su to mišljenje. »...nedavno su Yoel Rak i njegov kolega Baruch Arensburg (Tel Aviv) dobrano uzdrмали međunarodnu scenu paleoantropologije svojim nalazom jezične kosti u špilji Kebara u brdu Karmel (Izrael). Anatom Rak je rekonstruirao dobro sačuvan neandertalski kostur star oko 60.000 godina: jezična kost je već oblikovana kao i kod nas, suvremenih ljudi! Znači li to da je Neandertalac ipak znao govoriti? Ili barem anatomski mogao? Rak smatra da je Neandertalac mogao govoriti jednako kao i mi...«⁴²

Neandertalac je izrađivao oruđe, poznao je vatru, bio je lovac na velike životinje, pokapao je mrtvace s obredima u grobove pažljivo pripremljene. Kultura Neandertalca je bila veoma napredna za ono doba. B. Vandermeersch kaže: »Musterijanske kremene izrađevine naprednije su, po mom mišljenju, negoli istovremene kulture. Tako ponekad u šali kažem da su Neandertalci sa svojom tehnologijom bili slični Americancima, Japancima našeg vremena! Jer, očito, imali su najbolju tehnološku opremu onog doba.«⁴³ Što se tiče lova na velike životinje, mora se pretpostaviti da taj lov nije izvodio pojedinac nego više njih. To onda pretpostavlja zajednicu u kojoj je već uređen *planski rad*. Pokapanje pak mrtvacu ima još dalekosežnije značenje. »U neandertalskim ležajima nađeni su mnogi grobovi ove vrste. Iako antropolozi nisu u stanju rastumačiti značenje ovih pokapanja kod Neandertalaca, sličan običaj, a nadasve prisutnost ostatka hrane daje naslutiti da su oni mogli imati razvijen pojam prekogrobnog života.«⁴⁴ Pojam pak prekogrobnog života uključuje i pojam Božanstva, a to nadilazi kompetenciju paleontologije i antropologije. »Neandertalac, a isto tako i stariji predstavnici čovječanstva, npr. nosioci kulture Acheuléen i Cheléen bili su, po riječima Boule-Valloisa, 'des vrais Hommes dans toute l'acceptation du mot au moral come au physique'. »Na mjesto brutalno-životinjskog pračovjeka kakav je živio u mašti Ernesta Haeckela, nastupila je danas slika čovjeka iz čijeg lica već od početka piri dah duha (Kälin)'.⁴⁵ Usprkos svim ovim činjenicama i dalje se Neandertalac, kod slikanja i modeliranja njegova lika, nastoji prikazati kao čovjek evolucije iz čovjekolikih majmuna. — Takav, eto, izlazi Neandertalac pred suvremeni znanstveni svijet nakon nešto više od stotine godina njegova otkrića.

Nestanak Neandertalca

Neandertalska rasa bila je dugo vremena, kroz srednji interglacijar, Riss-Würm (Gornji diluvij), dominantna u Europi, Aziji i Africi. Međutim, Neandertalac naglo nestaje. Kako i zašto je tako naglo nestao? O tome postoji nekoliko mišljenja. Najvjerojatnije je ono da je nestao u kataklizmi koju geolozi nazivaju »Najvećom depresijom sjeverne hemi-

⁴² Damir Mikuličić: Neandertalac: mutavac ili govornik?, *Vjesnik* od 16. II. 1991, Zagreb, str. 15.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ L. Aiello, nav. dj., str. 78.

⁴⁵ Paul Overhage: »Der Neandertaler«. *Der Wandel seines Bildes, Stimmen der Zeit*, lipanj 1957, str. 223.

sfere«, paleontolozi »Najvećom invazijom oceana«, a Biblija »Potopom« (usp. Post 6; 7; 8). Bio je to događaj kad su se snijeg i led, koji je bio pokrio veliki dio Europe, počeli topiti i kad se tlo počelo spuštati ispod razine oceana, pa je voda oceana poplavila Europu, dio Azije i barem dio sjeverne Afrike i na tom području prouzrokovala potpuni nastanak čovjeka koncem mosusteriena (srednji paleolitik) sve do njegove pojave početkom aurignaciena (gornji paleolitik). Ovo vrijeme nestanka čovjeka paleontolozi nazivaju *hiatus* (latinska riječ što znači: zjalo, otvor, pukotina) ili posvemašnja praznina. »Stvarno, za jedno razdoblje koje ide od osam do četiri milijuna godina, nije nađen ni jedan ili gotovo nijedan fosil koji bi mogao zanimati evoluciju, ni antropomorfnih majmuna ni ljudi. Mnogi antropolozi govore o ovom razdoblju kao o praznini u povijesti evolucije...«⁴⁶ Hiatus je, dakle, potpuni prekid povijesti čovjeka i njegove civilizacije.

Rezultati istraživanja pokazali su da potop nije prekoračio granice Mezopotamije, dosljedno da ljudska rasa prije potopa nije stigla do Indije i Kine. »Do sada nije nađen nikakav fosil koji bi pripadao vremenu prije *hiatusa*, ni u južnoj Africi ni u Australiji.«⁴⁷ Zanimljivo je da su fosili i rukotvorine Neandertalca nađeni ispod nanosa diluvija, blata koje je zaostalo poslije povlačenja vode.

Cro-manjonac

Poslije *hiatusa*, početkom aurignaciena (gornji paleolitik), pojavljuje se novi tip čovjeka koji je gotovo posve identičan s nama. Po mjestu nalaza njegova fosila u Francuskoj g. 1868. nazvan je Cro-manjonac, a rasa kromanjonska. On nastupa naglo, neovisno. »U zapadnoj Europi nije poznat nijedan fosil koji bi mogao predstavljati vezu u razvojnem lancu između Neandertalca i Kromanjonca«,⁴⁸ Kromanjonac se smatra pretkom suvremene ljudske rase.⁴⁹ S Kromanjoncem započinje novo razdoblje ljudske povijest i nova kultura, zvana aurignacien. Tu su kulturu potomci Kromanjonca dalje razvijali i usavršavali, ostavljajući iza sebe plove brončane i željezne kulture koja dostiže svoje vrhunce u suvremenoj kulturi.

Jedinstvo ljudskog roda

Znanstvenici su jednodušni u tome da je suvremeno čovječanstvo jedinstvenog podrijetla, tj. da sve suvremene rase čovjeka potječu od jedne jedinstvene rase, što bi trebala biti kromanjonska rasa koja se pojavila poslije neandertalske rase i koja je nestala u diluviju. Mnogi se, međutim, ne slažu u tome da bi suvremeno ljudstvo potjecalo od jedne jedin-

⁴⁶ L. Aiello, nav. dj., str. 30. — Što se tiče broja spomenutih godina, veoma je nesiguran, problematičan, jer drugi geolozi i paleontolozi procjenjuju taj vremenski period na nekoliko desetaka tisuća godina.

⁴⁷ Patrik O'Connell, nav. dj., str. 32.

⁴⁸ L. Aiello, nav. dj., str. 76.

⁴⁹ Crom-magnonac bi, prema tome, mogao biti potomak Noe, odnosno Nojinih sinova: Sema, Hama i Jafeta; usp. Post 9, 18 sl.

stvene vrste čovjeka (*Homo*) nego, kako je već spomenuto, da je razvoj čovjeka, nakon što se odijelio od Australopiteka, išao preko vrsta: *Homo habilis*, *Homo erectus*, *Homo neandertalensis* *Homo sapiens sapiens*. Ali novija su istraživanja, kako je već rečeno, pokazala da je ta pretpostavka neodrživa jer stratigrafska geologija naglavce postavlja kronološki red evolucionista, pa zato danas sve više znanstvenika napušta spomenuto mišljenje i ističe »sinhronizam oprečnih tipova, odnosno anahronizam pretpostavljenih 'razvojnih stupnjeva'«. ⁵⁰ Dubois smatra »'da čovjek nije postepeno napredovao u ljudskom ustrojstvu nego da je nastao kao gotov rod (*as one finished genus*), i da uistinu svi mnogoliki tipovi čovjeka, u sadašnjosti i prošlosti pripadaju jednom istom 'stupnju (*to one and the sane stage*) prirodne animalne organizacije'. Dakle, ne mogu ni članovi oblika *Anthropus* biti manje ljudi nego pripadnici oblika i tipova *Homo*, niti Neandertalci opet manje nego '*Homo sapiens*', diluvijalni ili sadašnji (. . .). A to konačno i posebno potvrđuje njihova zajednička kultura, tj. duševna djelatnost.« ⁵¹

Evolucionisti su i redosljed fosilne kulture, od primitivnije do razvijenije, pokušali upotrijebiti kao dokaz postupnog razvoja čovjeka iz nesavršenije vrste u savršeniju u smislu evolucije. Tako se do nedavno držalo da redosljed kulture u miolitiku (srednje kameno doba) ide ovim redom: aurignacien-solutréen-magdalénien. Međutim, novija istraživanja donijela su iznenađenja. Na raznim mjestima i u Africi i u Evropi spomenute su kulture pojavljuju usporedno; neke od njih čak usporedno sa starijom kulturom mousterien. Ne samo to, u Njemačkoj je kod Ranisa u Thuringenu nađen »zajedno i prvotni i potpuno klasični solutréen u zadnjem interglacijaru, i to ispod sloja mousterien, dok istom iznad toga sloja slijede aurignacien i magdalénien kao u špilji Pekarna u Moravskoj. To znači pravu revoluciju u nazorima o geološkoj kronologiji europoidnog kromanjonskog čovjeka.« ⁵² U vezi s tom engleski časopis *Nature* (1936) kaže: »treba zaključiti da je općenito prihvaćena filogeneza čovjeka 'nesiguran kronološki vodič' i da je 'čovječji razvoj bio mnogo više zamršen nego što se do sada mislilo'«. ⁵³

Tvorac kulture kod čovjeka je njegov razum odnosno duh, i susrećemo ga i kod *Homo habilis*a i kod *Homo erectusa* i kod *Homo sapiensa*. To nas upućuje na zaključak o jedinstvenosti ljudskog roda. Tako geologija, antropologija i kultura o čovjeku.

Genetska određenja

Što nam o tome govori genetika, nauka o naslijeđu? Radi se ovdje o prvom čovjeku: da li on ima svoj izvor u jednom paru (monogenizam) ili u više različitih parova i skupina (poligenizam i polifiletizam). Prema Bibliji čovječanstvo ima svoj izvor u jednom paru: Adamu i Evi. To mišljenje nije bilo dugo vremena dovedeno u pitanje. U 19. stoljeću među znanstvenicima, međutim, prevadava poligenizam i polifiletizam.

⁵⁰ *Hrvatska enciklopedija*, str. 367.

⁵¹ *Ibid.*, str. 370.

⁵² *Ibid.*, str. 374.

⁵³ *Ibid.*

Danas je, međutim, poligenizam i polifiletizam napušten. Tako »je 1929. H. V. Vallois u jednom bučnom članku u časopisu *Antropologie* potresao sve te dokaze, njihova pretpostavka i postulate te zaključio: 'Ne postoji baš ni jedan dokaz u prilog polifiletskih teorija... Jedino logičko rješenje za ljudski rod jest da mu je izvor monofiletski'. Polifiletska struja je gotovo iščezla i danas se više-manje slažu da se ljudska vrsta javila u jednoj kolijevci, 'kolijevci na kotačićima', kako govori velečasni Breuil, jer često mijenja svoje mjesto. Međutim, da li je u toj kolijevci samo jedna jedinka ili cijela grupa? Paleontologija nije u mogućnosti da nam na to odgovori, jer kako se na temelju neke više-manje osamljene okamine može znati da je prva i jedina? Samo biološki, a posebno genetski zakoni mogu dati pouku: oni su i nekada bili isti kao i danas.«⁵⁴

Mikroskop i molekularna biologija omogućile su nam uvid u građu kromosoma i strukturu DNK (dezoksiribonukleinska kiselina): otkrili su nam da postoji sličnost kromosoma najrazličitijih vrsta i da je DNK zajednička svim živim bićima. Bitno počelo svim crvenim krvnim zrnčima jest protein, zvan hemoglobin; on se nalazi i kod čovjeka i kod životinja; građa mu je, u biti, jednaka i kod jednih i kod drugih. To ukazuje na stalnost nasljednih svojstava tijekom dugih vremenskih razdoblja. »Te konstatacije o proteinima i kromosomima rodile su sumnju u darvinističku tvrdnju da vrsta trajno evolviraju s brojnim malim promjenama; ... paleontologija ne poznaje te trajne promjene. Životinjske ili biljne vrste su savršeno postojane tijekom milijuna godina: razdoblja promjena su relativno kratka.«⁵⁵

Danas je općenito prihvaćeno da nove vrste nastaju tek kada u kromosomima, odnosno u aminokiselinama ADN, nastaju prelomne mutacije. Autor (J. Carles) pretpostavlja da se ta prelomna mutacija dogodila davno i da je ona »odijelila zadnje majmune od praljudi... Ona je bila jedina i već osam milijuna godina ništa se nije promijenilo u toj molekuli hemoglobina«.⁵⁶ I nastavlja spomenuti autor: »Kad se promotri kako nastaju ta odvajanja i preokretanja, vidi se koliko je teško da se to ponovi više puta baš u istoj točki istog kromosoma te u istom času kod svih ostalih jedinki vrste. Postojanost kromosoma tijekom milijuna godina daje nam misliti da je takav događaj vrlo rijedak i, bez sumnje, jedinstven. Čini se da nas sve usmjerava prema monogenizmu.«⁵⁷

»Tijekom nekoliko milijuna godina ulančale su se mutacije koje obilježavaju naše kromosome. Prvi čovjek je bio onaj koji je prvi u jezgri svojih stanica posjedovao sve kromosome što ih imamo. Od tada se praktično u našim kromosomima ništa nije promijenilo... U obzoru monogenizma, prema kojem nas sve više i više usmjeruje genetika, mnogi autori govore o Adamu i Evi: ne može se jasnije postaviti pitanje u monogenetskom okviru... Za filozofa ili teologa prvi čovjek je onaj

⁵⁴ Jules Carles SJ.: Evolucija čovjeka-monogenizam ili poligenizam, *Etudes*, ožujak 1983/358/3, str. 355—366; prema: *Svesci*, 54, Zagreb 1984..., str. 49.

⁵⁵ Ibid., str. 50.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid., str. 50—51.

koji je prvi bio razuman, prvi koji je u potpunoj svijesti o onome što radi mogao birati između dobra i zla. Za biologa, prvi čovjek je onaj kod kojega se prvi put ostvarila ukupnost kromosoma koje imamo i koja se od tada nije izmijenila.⁵⁸

Genetika nas, dakle, čak i u smislu evolucije, upućuje na jedinstvenost ljudskog roda, na jedan takson, na jednu vrstu, na jedan par iz kojega su se tijekom dugih vremenskih razdoblja razvile razne rase.

Ovdje se moramo osvrnuti na spomenutu tvrdnju J. Carlesa da je »prvi čovjek... onaj kojeg se prvi put ostvarila ukupnost kromosoma koje imamo«. Po ovoj tvrdnji broj kromosoma, njih 46, uvjetovao je čovjeka (*Homo*). A budući da je čovjek razumno biće (*Homo sapiens*), slijedilo bi da broj kromosoma čini čovjeka onim što on jest: razumnim bićem; da je razumnost, da je duh kod čovjeka proizvod prijelomne mutacije u aminokiselini ADN kod nekog majmuna gdje je *kvantitet* prešao u *kvalitet* i proizveo čovjeka (*Homo sapiens*). No po ovoj pretpostavci genetika prelazi međe svoje kompetentnosti i ne može dati mjerodavni sud o razumnosti kod čovjeka.

Kako ovu pretpostavku spojiti i s tvrdnjom Biblije: »Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih (. . .) i u nosnice mu udahnu dah života. Tako postane čovjek živa duša« (Post 1, 27; 2, 7)? Možda autor nije mislio ustvrditi spomenutu pretpostavku, nego je htio samo izraziti onu mogućnost koju Crkva nije a priori odbacila, naime da je »prijelomna mutacija« bila uvjet da Bog u tako razvijeno biće »udahne dah života«, dušu, i da »tako postane čovjek«. No, ovu teoretsku mogućnost teško je dovesti u sklad s rezultatima geologije, antropologije i posebno čovjekove kulture.

J. Carles kaže da je »Za filozofa ili teologa, prvi čovjek... onaj koji je prvi bio razuman, prvi koji je mogao u punoj svijesti o tome što radi birati između dobra i zla«. A to je upravo prema Bibliji, bio prvi čovjek: Adam i Eva. Taj prvi čovjek je imao sposobnosti razlikovati između dobra i zla: »Bog zapovijedi čovjeku: 'Sa svakoga stabla u vrtu slobodno jedi, ali sa stabla spoznajе dobra i zla da nisi jeo' (. . .). Nato će zmija ženi: 'Ne, nećeš umrijeti! Nego, zna Bog: onog dana kad budete s njega jeli, otvorit će vam se oči, i vi ćete biti kao bogovi, koji razlučuju dobro i zlo« (Post 2, 16; 3, 4—5).

Ako je, dakle, već najstariji fosilni čovjek bio *Homo sapiens*, posjedujući razum, duh, onda je on »mogao u punoj svijesti.. birati između dobra i zla«. To nam onda potvrđuje i jedinstvo ljudskog roda od njegovih prvih početaka do danas.

Zaključak

Ovaj kratki prikaz omogućio nam je uvid u burnu raspravu o čovjekovoj pojavi na Zemlji i o njegovoj slici. U sažetku možemo potvrditi: U svijetlu geologije, antropologije i kulture čovjeka, pojava i slika čovjeka

•
⁵⁸ Ibid., str. 51.

proizlaze u posve drugačijem svjetlu nego što su ih prikazivali evolucionisti 19. stoljeća i prvih desetljeća ovog stoljeća i kao što ih još danas neki pokušavaju prikazati. Ni geologije ni antropologije ne daju nam ni jedan siguran znanstveni dokaz za tvrdnju evolucionista da se čovjek razvio od nekog davnog zajedničkog pretka majmunā i čovjeka. Ne daje nam ni jedan siguran dokaz da je čovječji razvoj išao od Australopiteka do roda i vrste *Homo*. Ono što nam evolucionisti na temelju fosilnih nalaza pružaju o precima čovjeka jesu mišljenja, nagađanja, pretpostavke koje se često protive jedna drugoj. U vezi s time kaže, već više puta spominjana evolucionistkinja L. Aiello: »O svakom novom fosilu, predloženom kao našem pretku usredotočile su se prepirke i rasprave. Jedan antropolog nije uspijevao na vrijeme najaviti odgovor, a već je drugi najavljivao nalaz novog fosila ili nekog kontradiktornog znaka (indicija), ili je pak iznosio kontradiktorno, dobro obrazloženo mišljenje.«⁵⁹ Zato je pojava i slika čovjeka, kakve ih pokušavaju prikazati evolucionisti, rezultat njihove pretpostavke da se čovjek razvio iz čovjekolikih majmuna. To je ta Prokrustova postelja na koju onda treba navlačiti i prekrajati fosilne čovječje nalaze, da bi čovjek izišao kao konačni proizvod svemogućee evolucije te u konačnici kao rezultat slučaja, jer se promjene u evoluciji ne bi odigrale svrhovito nego slučajno.

Evolucija, u Darwinovu shvaćanju, koja je nekada bila nešto u što se nije smjelo posumnjati, danas je napuštena. I polifiletizam, barem što se tiče čovjeka, uglavnom je napušten. »Ne postoji baš nijedan dokaz u prilog polifiletske teorije. Jedino logično rješenje za ljudski rod jest da mu je izvor monofiletski.«⁶⁰ Isto tako danas ima malo pristaša poligenizma kad je riječ o čovjeku, »jer je... isključivo da bi mogle sve brojne prilagodbe koje su tipično ljudske i zajedničke svim današnjim ljudskim rasama u više navrata neovisno nastati. Golema većina stručnjaka zastupa stoga monogenetsko gledište: da je današnji ljudski rod jedinstvenog podrijetla, mada se razilaze nazori o tome u koje se doba i iz koje grane zajedničkog debla primatā odvojila ljudska loza.«⁶¹ No, što se tiče: »u koje se doba i iz koje grane...«, i to suvremena znanost zabacuje. Geologija svjedoči da je najstariji fosilni čovjek, onaj iz Kanama, po svom tjelesnom izgledu, sličan suvremenom čovjeku; isto tako da je fosilni čovjek iz Swanscembea i Fontéchevade sličniji suvremenom čovjeku nego njihov mlađi subrat Neandertalac koji je bio *Homo sapiens*. Prema tome, nemamo razloga sumnjati da je i najstariji fosilni čovjek bio razumno biće (*Homo sapiens*). Kultura primitivnog čovjeka (*Homo habilis* i *Homo erectus*) pokazuje također da je posjedovao razum, duh. Kada se k tome uzme u obzir da su, prema mišljenju mnogih znanstvenika, i *Homo habilis* i *Homo erectus* bili smo predstavnici neandertalske rase, čiji su članovi imali ideju o prekogrobnom životu, onda se vidi kako sve to ide u prilog jedinstvenosti ljudskog roda. »Doista su svi fosilni tipovi kao i sve današnje rase jednako '*Homo sapiens*'. O tome, naime,

⁵⁹ L. Aiello, nav. dj., str. 92.

⁶⁰ J. Carles, nav. dj., str. 49.

⁶¹ *Hrvatska enciklopedija*, str. 243.

da li je neko biće ili nije 'sapiens', i prema tome čovjek, ne može odlučivati antropologija proučavanjem kostiju; to mogu uglaviti samo prethistorija i etnologija proučavanjem kulture. Stoga bi bilo već krajnje vrijeme da taj naziv 'Homo sapiens', u smislu ograničenog dijela ljudskog roda ili pogotovo nekog 'stupnja', antropologija napusti ako hoće ostati na svom području.⁶²

Ipak uza sve rezultate znanosti mnogi znanstvenici i evolucionisti stoje uporno na stánovištu da se čovjek postupno razvio iz čovjekolikih majmuna. To se piše i u znanstvenim raspravama i u pučkim prikazima. Tako je, da citiram samo jedan slučaj, nedavno napisao jedan naš znanstvenik: »U usporedbi s još posve maglovitom predodžbom o pradavnom australopiteku, kad je 'nešto' tek bivalo više čovjek, a manje životinja (australopitek je zajednički predak ne samo nama i čimpazama, gorilama i orangutanima) ...⁶³

Naše dosadašnje izlaganje o pojavi čovjeka na Zemlji mogli bismo, možda, zgodno sažeti u izjavi da bi se s obzirom na razvoj čovječjeg tijela moglo s Lunom, Köppelom i drugima zaključno reći: »'zagonetka nije riješena'. Ali to je uistinu najmanje što se mora reći jer su morfološkim poredbenim putem konstruirani 'razvojni stupnjevi' postali neodrživi zbog protivne geološke kronologije i zbog križanja varijantskih raspona različitih tipova i zato što kulturna, tj. duševna djelatnost u svakom slučaju otvara već od prvih poznatih početaka ljudskog roda nepremostivi jaz između čovjeka, zvao se *Anthropus* ili *Homo*, i životinje.⁶⁴

Iz svega što je do sada rečeno dosta jasno proizlazi da je čovjek ne samo neobično, jedinstveno biće među živim bićima na Zemlji, »novo carstvo« pored biljnoga i životinjskoga, nego da je i njegova pojava isto tako neobična, jedinstvena. Čovjek kao jedinstveni takson, jedinstveni rod i kruna svih stvorenja, kao kralj koji će vladati »ribama u moru i pticama u zraku i svim živim stvorenjima što puze po zemlji« (Post 1, 28,) kao gospodar Zemlje koju ima pravo sebi podložiti (usp. Post 1, 28). On se jedini od svih životinja pojavljuje kao lučonoša koji je sposoban na Zemlju donijeti svjetlo, vatru, poput mitskog Prometeja. Pojavljuje se, opet jedini, kao biće koje u sebi nosi božansku klicu stvaralačke moći te je sposoban ostvarivati najdivnija djela umjetnosti poput iskonskog Stvoritelja. On je jedini sposoban uspostaviti odnos s Najvišim bićem, Bogom, i iskazivati mu kult. Svemir tako izgleda Hram u kojem je čovjek Svećnik, a Zemlja oltar na kojem čovjek vrši svećeničku službu i slavi Boga, a njegovim »glasom sve stvorenje pod nebom zanosnim klicanjem slavi ime« (IV. Euharistijska molitva) Božje.

Ali budući da je čovjekov život na Zemlji vremenski ograničen, čovjek poprima svoj smisao samo onda ako svoju svećeničku misiju, poslije smrti, nastavi u vječnosti, gledajući Boga »licem u lice« (1 Kor 13, 12), gdje će biti Bogu sličan jer će ga vidjeti onakvog kakav on jest (usp.

⁶² Hrvatska enciklopedija, str. 370.

⁶³ Damir Mikuličić, ibid.

⁶⁴ Hrvatska enciklopedija, str. 374.

1 Iv 3, 2). Samo u ovom vidu čovjek i njegov život na Zemlji poprimaju svoj smisao. Bez toga je čovjek slijepi proizvod besmislenog slučaja i unaprijed osuđen na propast i ništavilo.

THE APPEARANCE OF MAN ON EARTH

Summary

The autor speaks about man and his development. The theory evolution he considers erroneous and he puts forward some arguments against it.

USUSRET DUHU

Stanislava Adamić

Da sam cvijet . . . Bijelih latica zavjetne nevinosti. Crvenih — mučeništva. Da sam cvijet, samo cvijet! Mistični rast jedne Tvoje klice, koju Ti napajaš izazivajući miris. Da sam . . . Dovrši Ti, Bože.

Duše Ljubavi. Oprosti, unaprijed molim, nezgrapnost riječi, nesavršenost misli, neuvjerljiv odzvuk volje. Sve, baš sve, htjelo bi ovaj čas biti samo Tvoje. Samo u Tebi.

Olakšaj moje težine. Ne samo moje. Svih koji su prepoznali barem trenutak nagovještaja Tvoje nježnosti, a ne znaju što će od umora i — neznanja.

Ja bih da letim. Ne na krilima pjesme. I sunce je prijetnja pepela i ubilački žar za oči. Ja bih da gledam *drukčije*, vidim drukčije. Hodah s težinom Tvoje ozdravljajuće moći. U Tebi.

Sjeti se, između nas bila je cesta, krivudave staze u korovu, pustinja, kamen, vrleti, ponori u kojima su se nazirale lešine.

I gomile papirnatih slova poput mrtvih, isplakanih očiju. I cijelo se tijelo, ranjavano od želje duha, naprezalo do ruba smrti: da vidi, predvidi i prozire do dna sebe, izvlačeći Tvoj lik.

Bio si u nagovještaju cvijeta, u smrti njegovih latica, u vodi koju je plač pretvarao u rijeke i u mora. Bio si i u magli, u užasavanju od malih životinjskih ugriza, u zamkama rukū, u otuđenostima srca. I sve to, ti znaš, bilo bi dobro da si dopustio da Te se prepozna i — prepoznajući — zavoli i sadrži.

Evo me, Bože. Ako je neophodna težina, nametni je po svojoj mjeri. Ako ništa nema bez rane, Ti joj izvabi sjaj.